

Pisanje zgodovine kot kulturna in politična kritika ali težave pri pisanju zgodovine (de) kolonizirane družbe¹

Povzetek

Na podlagi zgodovinskega izkustva avtor v prispevku postavlja vprašanje o pisanju zgodovine v družbi, ki je prestala kolonizacijo. To zgodovinsko dejstvo namreč ne določa le preteklosti kot zgodovinarjevega objekta, ampak tudi njegovo sedanjost, to je njegovo prakso zgodovinopisja. Kategorije, s katerimi operira kot zgodovinar namreč niso nevtralne, temveč so kategorije, ki so v kolonizirano družbo vstopile prav s kolonizacijo, obenem pa jih na ravni discipline zgodovinopisja vzdržujejo prav institucije vednosti, ki pripadajo nekdanjemu kolonizatorju. Na primeru Alžirije avtor tako ugotavlja, da mora zgodovinar, če želi resnično zadostiti pogojem tega vprašanja, pripoznati, da obstajata dve, med seboj ločeni zgodovini, da torej poleg uradne zgodovine kolonizatorja, obstaja še zgodovina koloniziranega. Slednja pa ne zadeva le drugih ali prezrtih objektov zgodovinopisja, ampak zadeva druge spoznavne kategorije, torej drugačno epistemologijo, ki jo je potrebno v okviru zgodovinopisja (de)kolonizirane družbe šele razviti.

Ključne besede: Alžirija, zgodovina, zgodovinopisje, kolonizacija, epistemologija

Daho Djerbal (r.1946) je predavatelj sodobne zgodovine na oddelku za zgodovino Druge Univerze v Alžiru. Na Univerzi Paris VII Jussieu je doktoriral iz sodobne zgodovine in opravil doktorat. Od leta 1993 je izdaja revio Naqd za študije in družbeno kritiko. Po desetletju dela na področju gospodarske in socialne zgodovine se je Djerbal posvetil zbiranju pričevanj akterjev narodnoosvobodilnega boja v Alžiriji ter odnosu med zgodovino in spominom.

Abstract

Starting from a historical experience of colonization the author is posing the question of

1 Prevod besedila Djerbal, Daho (2014): "De la difficile histoire d'une société (dé)colonisée: Intéférences des niveaux d'historicité et d'individualité historique." V Brun, Catherine, ur. Guerre d'Algérie: Les Mots Pour La Dire. Paris: CNRS éditions.

writing history in the context of a (de)colonized society. This historical fact does not only define the object of the historian, the past, but also his present, his practice of writing history. The categories he operates with are not neutral, but they entered the colonized society with colonization, while within the discipline of history they are sustained by the institutions of knowledge that belong to the colonizer. Building on the example of Algeria the author maintains that if the historian wants to fulfil the conditions of this question, he needs to acknowledge that there are two separate histories: besides the official history of the colonizer, there exists also a history of the colonized. The latter does not only concern other and hidden objects of history, but also different categories of knowledge, a different epistemology, which needs yet to be developed in the practice of historiography of the (de)colonized society.

Keywords: Algeria, history, historiography, colonization, epistemology

Daho Djerbal is a lecturer in modern history at the History Department of the Second University of Algiers. He holds a PhD in modern history from the University of Paris VII Jussieu. Since 1993, he has been the editor of the journal Naqd for Studies and Social Criticism. After a decade of work in the field of economic and social history, Djerbal devoted himself to collecting testimonies of the actors of the national liberation struggle in Algeria and the relationship between history and memory.

Ločnica zgodovinskega razuma

Na začetku svoje raziskovalne kariere sem imel idejo, da je sodobna francoska zgodovina na nek način tudi zgodovina kolonialne Alžirije. Sčasoma sem spoznal, da čeprav v Franciji obstaja zgodovinopisje kolonialne Francije, zgodovina kolonizirane Alžirije ne obstaja. Ni mogoče reči, da je zgodovina kolonialnega osvajanja ustvarila skupen prostor, če s tem mislimo na prostor, ki si ga delimo ali razdelimo.

Filozofska in praktična ločnica razpolavlja zgodovinski razum. Ta ločnica ni le produkt neenakega razvoja raziskav. Je tudi funkcija procesov razlikovanja in izključevanja. Poenostavljeno rečeno, obstaja le en subjekt, ki obdeluje, definira in aktivira preteklost, sedanjost ter prihodnost, hkrati pa določa, kaj je treba povedati, ohraniti in uničiti. To je dominanten/dominirajoči subjekt. Podrejeni – kolonizirani ali njihovi nasledniki – ostajajo v senci, v »drugem repertoarju« misli, na drugem področju spomina. Ko kolonizirani poskusijo postati subjekt svoje zgodovine, postanejo neznosni, neslišni, terorizirajoči. Mašimo si ušesa.

Kot izhodišče naj nam služi primer Harkijev,² ki so jih na začetku leta 1962 zaprli v taborišča na jugu Francije. Lahko bi rekli, da je šlo le za fizično materializacijo ali teritorializacijo tistega, kar je bilo vedno mišljeno s »*Français*

² Op. prev.: Harkiji so alžirski muslimani, ki so služili v francoski Afriški vojski (*Armée d'Afrique*) med leti 1830 in 1962. Z začetkom alžirskega upora za neodvisnost leta 1954 so začeli vedno pogosteje dezertirati in organizirati manjše upore.

de souche européenne« ali »Francozi evropskega porekla« in s tem pravimi »Francozi Francije«. Harkiji so bili ljudje, ki so prispevali h kolonialni Franciji. Žrtvovali so se za Francijo; prispevali so k njeni »veličastni« preteklosti. Leta 1962, ko so alžirski *pieds-noirs* ohranili svoje pravice kot polnopravni francoski državljani, so bili Harkis označeni kot »*Français de souche nord-africaine*« [Francozi severnoafriškega izvora], z izrazom, ki – tako na intelektualni ravni kot v politični praksi – izraža nepopolno integracijo teh »pomožnih« prebivalcev kot polnopravnih francoskih državljanov.

Kaj je torej mogoče reči o tistih, ki so se borili za neodvisnost svoje države, za osvoboditev kolonialne prevlade? V najboljših primerih so v zgodovino pisju »levice« običajno predstavljeni kot majhni lokalni tirani, vodje frakcij, znanilci despotizma, ki ga mnoge nekdanje kolonizirane države – »postkolonije«, če uporabljamo angleško terminologijo – doživljajo danes. Če so bili v nekem trenutku subjekti svoje zgodovine, potem so bili subjekti zgodovine despotizma in tiranije, ne pa emancipacije in svobode. Za nekatere francoske zgodovinarje so bili edini pravi alžirski nacionalisti alžirski komunisti, večinoma Evropejci ali evropeizirani Alžirci, katerih politični »angažma« ni bil povezan s skupnostjo (plemenom) ali svetim (religijo). Samo oni so bili nosilci standardne suprakomunitaristične države, državljanskega naroda brez verskih zakramentov, nosilci sekularnega in naprednega ali proletarskega naroda.

Ugotovil sem, da obstajata dve zgodovini: zgodovina kolonialne Francije z njenimi institucijami in ljudmi ter zgodovina Alžirije z njenimi institucijami in ljudmi. Namesto skupne zgodovine in enotnega ontološkega procesa obstajajo prepletene, sočasne zgodovine. Glede na to ni treba dekolonizirati zgodovine, kot predlaga Mohamed Sahli, ampak omogočiti alžirskim zgodovinarjem, da še naprej osvobajajo svojo misel in oblikujejo lastne paradigme.³

Za drugačno vrsto episteme

Kolonija neizogibno povzroča zmedo, saj vključuje vzdrževanje meja znotraj kolonializirane države – na silo ustvarjenih meja – med državljanom in tujcem, bolje rečeno med državljanom in kolonialnim subjektom, državljanom in nedržavljanom ali državljanom in drugorazrednim državljanom. Morda se zdi, da se sedanja generacija zgodovinarjev (tistih, ki pišejo od osemdesetih let prejšnjega stoletja) zaveda te ločnice, a v resnici ni tako. Je to posledica konservativnosti akademske misli: težave pri izpodbijanju

³ Mohamed Chérif Sahli, *Décoloniser l'histoire: Introduction à l'histoire du Maghreb* (Paris: Maspéro, 1965).

uveljavljenih tez in sprejemanju novih idej? Ali pa je to znak borbenega statusa kritične teorije? V obeh primerih Alžirija v francoskih (in širše zahodnih) zgodovinskih in političnih znanostih še naprej zaseda mesto potlačeni, nemišljenih, celo nezamisljivih.

Slabost deloma izhaja iz globoke asimetrije pri pridobivanju znanja. Države globalnega juga trpijo zaradi velikega pomanjkanja. Naše branje ni ažurno. Smo v podrejenem položaju, vedno iščemo priznanje sebi enakih in priložnost za igranje v glavni ligi. Potrebujemo čas, da pridobimo isto hitrost in se naučimo govoriti istega jezika ali vsaj uporabljati isti besednjak ter pokažemo, da obvladamo iste reference.

Filozof Jean-Pierre Faye govori o »narrativnem učinku«: piše, da si s »poročanjem o zgodbi podelimo moč poročanja, moč ugotavljanja pomena zgodbe, ki jo izrazimo z besedami«. ⁴ A mi se nenehno srečujemo z ultimatom obvladovanja dveh pripovedi: pripovedi, ki bi nam lahko omogočila osmisliti lastno zgodovino, in znanjem, ki bi nam pomagalo vstopiti v dialog z drugimi ter osmisliti njihovo zgodovino.

Predvsem gre za ustvarjanje prostora za drugačno vrsto episteme, obliko mišljenja, ki priznava obstoj drugega kot subjekta in ga/jo postavlja v središče refleksije ter mu/ji v skladu s tem omogoča ustvarjanje svojih lastnih kategorij. Da bi o sebi mislili kot o subjektu lastne zgodovine, moramo najprej ubesediti to zgodovino, nato pa ubesediti še sebe. Toda ubesediti travmatično preteklost ni enostavno. Oceniti moramo, v kolikšni meri so bile vojne nevroze ali nevroze, ki izhajajo iz kolonialne prevlade v naši družbi, ubesedene ali utišane, zavedajoč se, da se bomo na neki točki na tak ali drugačen način soočili s »šifriranimi« mrtvimi deli in točkami potlačitve. ⁵ Kot ugotavlja psihoanalitičarka in nekoč sodelavka Frantza Fanona, Alice Cherki, imamo opravka s »katastrofami resničnih ljudi, ki so živeli v grozi in praznini, katastrofami, ki so v letih po vojni ne le ostale neraziskane, ampak so bile res popolnoma utišane, ostajale so v travmatičnem suspenzu zaradi nezmožnosti govora in pomanjkanja dostopa do reprezentacije«. ⁶

Alžirsko družbo še vedno pretresajo kompulzivna gibanja, ker svojih travm ni mogla izraziti z besedami ali ozavestiti svojih razlik in notranjih protislovij. Obstaja veliko tem, ki jih nismo dovolj preučili. Kot pojasnjuje Fanon, kolonizacija kot proces dominacije in podrejanja proizvaja odtujene subjekte, priče lastnega propada, ki so dobesedno in metaforično izključeni

4 Jean-Pierre Faye, *Langages totalitaires, critique de l'économie narrative* (Paris: Hermann, 1972) 3-4.

5 Alice Cherki, »Retards de mémoires«, *Psychologie clinique* 16 (2003): 147-58.

6 Alice Cherki, »Ni honte ni gloire,« *Actualités du trauma*, ur. Patrick Chemla (Toulouse: ERES, 2002) 101-10.

sami iz sebe. V *L'An V de la révolution algérienne* navaja pomembno izjavo o tem v publikaciji *Front Liberation Nationale*: »Francoski kolonializem se je uveljavil v samem središču alžirskega posameznika in se tam lotil trajnega dela čiščenja, samoizgona, racionalnega samopohabljanja.«⁷

Osvoboditev ljudstva ali posameznika, dosežek neodvisnosti, ne pomeni nujno, da praznino, ki je nastala z odhodom kolonizatorja, nadomesti občutek samospoznanja. Ustvarjanje novega [*devenir-nouveau*], porojeno iz srečanja s samim seboj, morda ne ustvari svobode. Kot piše Karima Lazali: » [Ustvarjanje novega] vključuje tudi tveganje oblikovanja situacij, s katerimi podaljšujemo svojo podrejenost, ki je za nas sicer pomirjujoča, kolikor je poznana. Dominantno se v tem primeru odvija znotraj nas samih in tke družbeno vez tako, da preoblikuje situacije, identične zasužnjevanju.«⁸

Na podlagi sil potrjevanja in valorizacije smo ta vprašanja zanemarili. Ker smo mislili, da bi bili nerazumljeni ali neslišani, smo jih predstavili na težko dostopna mesta. Kljub temu lahko z načini razmišljanja in delovanja avtohtonega prebivalstva, pomočnikov kolonialne uprave, skupnosti in posameznikov začnemo doumevati krize, ki smo jih preživeli in jih še vedno preživljamo.

Zgodovina Alžirije ni le zgodovina junakov in svetnikov, tudi ne le zgodovina francoskih institucij ali tistih, ki so se prilagodili francoskim (ali zahodnim) vrednotam. Zato sem začel delati na »lokalnih elitah«, tako imenovanih avtohtonih agentih francoskih kolonialnih oblasti. Pri tej družbeni skupini me je zanimala visoka stopnja prenosa zvestobe (če si izposodim izraz, ki ga uporablja Faye), tj., kako so ljudje, ki so bili skrbno izbrani zaradi svoje poštenosti, zvestobe in dolgoletne podrejenosti francoski oblasti, nenadoma postali disidenti, ki so nasprotovali francoski vladavini in postali vodje političnega »upora«. Hotel sem ustvariti nekakšno zgodovinsko sociologijo akterjev naše zgodovine, bodisi znotraj bodisi zunaj kolonialne uprave, znotraj ali zunaj nacionalistične stranke. Ta antropologija, ta zgodovina ni zgodovina Francije v Alžiriji, ampak Alžirija, ki je zapustila Francijo; to je dejansko druga plat zgodbe. Gre za to, da se zavedamo, kako so zgrajene zgodovinske oblike legitimnega zastopanja, moči in oblasti, ne da bi se pri tem preveč oklepali kolonialne determiniranosti, ki ohranja le kategorije francoske kolonialne zgodovine.

7 *Résistance algérienne*, May 16, 1957, citira Frantz Fanon v *L'An V de la révolution algérienne* (Paris: la Découverte, 2001) 48.

8 Karima Lazali, »Plurilinguisme, pluriculture et identité,« *La Lettre de l'enfance et de l'adolescence, Pismo o otroštvu in adolescenci* 79 (2010:1): 109–116.

Pronominalna paradigma⁹

Ko so me v Francijo povabili na seminarje in konference, sem naletel na nekakšen akademski klasicizem, ki je prežemal znane fakultete ter šole. Zdelo se je, kot da je vpliv šole *Annales* ter kritičnega mišljenja v filozofiji in družboslovju dosegel določeno mejo, se razvil v fiksno zbirko znanja, ki se je reproducirala v eruditskih skupnostih, usmerjenih v usposabljanje novih elit. Tega ne govorim zato, da bi oporekal pomembnosti bibliografskih virov, prav tako ne inteligenci ali pronicljivosti pristopov, ki jih strokovnjaki uporabljajo za obravnavo različnih tipov družbe, ki so predmet njihovega znanja. Moja kritika se nanaša predvsem na to, kaj se zgodi, ko se ti pristopi združijo v edinstven, če ne celo enoten referenčni sistem, ki pripiše atipičnost vsemu, kar ne sodi v okvir njegovih paradigem.

Na predavanju v Parizu leta 2003 sta Serge Berstein in Nicolas Rousselier ob predstavitvi tretjega zvezka *Histoire de la France au XX siècle (Zgodovina Francije v 20. stoletju)* raziskovala »izum demokracije« v Franciji. Tistega večera sem se veliko naučil iz te impresivne sinteze zgodovinarjev sodobne Francije.¹⁰ Avtorja sta predstavila arhitekturo države, njene načine reprezentacije in delovanja, francoski politični sistem ter odnos do nadaljnjih družbenih stopenj, vzpostavitev politične kulture, na koncu pa tudi vlogo politične razprave glede na zgodovinske okoliščine. Kaj se je pojavilo, je bil opis sistema, zgrajenega na osrednjih konceptih Države (javna oblast), Naroda (skupina odraslih posameznikov, katerih status podložnikov se je razvil v status političnih akterjev) in družbe, ki je krmarila med kompromisom nacionalne suverenosti in despotizma, božanske pravice in aristokratskega liberalizma, med liberalizmom in cesarstvom. Iz interakcije teh polov je nastal nacionalni politični prostor, akulturacija množice v politično prakso (njihova politizacija) in postopno nadomeščanje nasilja z glasovanjem (poraženci sprejmejo sodbo volilne skrinjice). Parlamentarna republika z republikansko kulturo, javnimi prostori in množico državljanov je dozorela v devetnajstem ter v prvi polovici dvajsetega stoletja. S tem je bila vzpostavljena moč, obljuba francoske države, ki služi splošnim interesom z delom svojih republikanskih funkcionarjev: svojih javnih uslužbencev, učiteljev in vojske. Skladno s tem so katoliško oblast v civilni družbi nadomestili z laično avtoriteto, vzniknila sta civilna družba ter svobodni tisk, parlamentarne volitve pa so nadomestile tiste že vnaprej odločene.

⁹ Izraz označuje prevladujoči teoretski model, ki v kateri koli šoli ali disciplini določa primernost razlag in odkritih dejstev.

¹⁰ *Histoire de la France politique: Tome 3, L'Invention de la démocratie (1789–1914)*, ur. Serge Berstein in drugi (Paris: Seuil, 2002). Predstavitev leta 2003 na oddelku za zgodovino 20. stoletja, Institut d'études politiques de Paris.

Če sem ob poslušanju njihovega poročila občutil določeno slabost, je to zato, ker je vzbudilo spomine na moje raziskovanje o stanju v Alžiriji v tridesetih in štiridesetih letih prejšnjega stoletja, zlasti na to, kako so ti isti republikanski javni uslužbenci, funkcionarji Tretje republike, gledali na naše »domačine«. Pomislil sem, na primer, na upravitelja mešane komune Soummama, ki je pisal o »nesposobnosti berberskih možganov, da se premaknejo od posebnega k splošnemu« in pojasnil, da »individualni interes ostaja zakon«. Nadaljeval je:

Kompromisi med različnimi interesi, sinteza, ki jo pričakujemo od posvetovalne skupščine, za naše kmete niso dosegljivi. V skupščino sodijo ugledne osebe, ki so s svojimi potovanji in stiki najbolj odprti za nove koncepte. O stanju duha množice sodimo po stanju te elite.¹¹

Ko sem začel preučevati nedavne dogodke o krizi v Alžiriji, sem kot površinsko ali tangencialno opredelil vse, kar ne spada v okvir napredka moderne in republikanske države (tj. osrednjega logičnega regulatorja) v družbi, ki šele izstopa iz samooskrbnega gospodarstva. Sledeč zgornjemu, zavestno ali nezavedno razvitemu modelu analize, modelu, ki je bil akulturiran

v moji generaciji Alžircev, sem politična nihanja svoje družbe in zlasti primere golega nasilja razvrstil kot vrsto sunkov, ki pripravljajo težko rojstvo francoskega modela republikanske države. Na žalost se je zdelo, da je bil ta »prehod« blokiran v prisilnem gibanju predpolitičnih, v nekaterih primerih celo nekoliko barbarskih sil. Namesto da bi upravna država posebej obliki interes s svojimi republiški javnimi uslužbenci, republiško vojsko in izvoljenimi funkcionarji, ki naj bi zavzeli mesto tradicionalnih elit, smo dobili patrimonialno, plenilsko državo ter množično prilaščanje prihodkov.

O načelu subalternosti

V svojem raziskovanju in poučevanju sem spoznal, da sta bila tako nacionalistični politični diskurz kot zlasti diskurz o neodvisnosti v marsičem kolonialna (ali neokolonialna), celo narobe obrnjena diskurza. Ne bi preveč karikirali, če bi neodvisni rekel: »Nikoli niste bili narod! Vi ste barbarska država!«, na to pa bi nacionalist kot njegov odmev odgovoril: »Alžirija je bila vedno tukaj! Vedno smo bili ljudje, ki so se borili proti okupatorju!« Kot da bi obstajal samo en diskurz z nasprotno obrnjenimi znaki.

11 Arhivi okrožja Constantine (Wilaya), *Fonds du service des Réformés*. Glej ref. 148.

Zgodovinopisje sodobne Alžirije je zgrajeno na političnih vprašanjih, porojenih v naročju Francije, kakor da bi vsa politična kultura vzniknila iz skupne matrice. Vse temelji na istih kategorijah mišljenja: referenti parlamentarne republike, državljanska demokracija ali boljševidistična družbena gibanja. Ne glede na to, ali so bili desničarji ali levičarji, je politični jezik Alžircev v dvajsetem stoletju, in s tem tudi njihovo zgodovinopisje, zamejeno s francosko semantiko. Posledica tega je, da imamo ob pogledu nase veliko slepih peg. A v sodobnih gibanjih, ne glede na to, ali so politična, družbena ali verska, obstajajo miselni tokovi in načini mišljenja ter delovanja, ki pripadajo vzhodu, zlasti muslimanskemu vzhodu. Ti so bili dolgo potlačeni, marginalizirani in spregledani. Potisnjeni so bili v ozadje zaradi prevlade »modernističnega« diskurza: diskurza, ki govori o oblikovanju moderne države in državljanja (*nation-citoyenne*). Ti pojmi so se dolgo kalili v francoski semantiki, kar je ustvarilo dolgotrajnost francoskih političnih referenc. Toda ustanovitev alžirske države ne more izhajati iz preproste prenove francoskega upravnega, vojaškega in pravnega sistema.

Vrnitev potlačenega ali nezadostnost oblik

Četudi se zdi, da lahko realno v zgodovini zadušimo, potlačimo ali držimo v primežu, se ta vedno vrne kot brutalni bumerang. Primarne realnosti, sestavni deli alžirske družbe v okviru simbolnega predstavljanja, političnega izražanja in institucionaliziranega področja so neodvisno Alžirijo pripeljali v krizo. To je resna kriza, ki se kaže v nasilnih gibanjih, izrazih in sredstvih, ki temu nasprotujejo, hkrati pa se zdijo vsaj paradoksalna, v najslabšem primeru neracionalna in nerazumljiva. V nobenem primeru jih nihče ni predvidel. Zatorej se postavlja vprašanje glede vsebine semantičnega polja ali episteme. Da bi si to lažje predstavljali, moramo nasloviti dejstva v njihovi neposredni manifestaciji: ne smemo ustvariti neke vrste »zgodovine dogodkov« v klasičnem pomenu, ampak moramo poskusiti oblikovati orodja za analizo, s katerimi bolje zajamemo njihov predmet. S tega razloga se moramo vrniti k izhodiščni točki.

Kolonizacija je bila v prvi vrsti brutalen postopek razlastitve. V svoji študiji o zgodovini lastništva zemljišč in lastniških pravic v Oranu sem spoznal, da je dolgoročni proces razlastitve, razseljevanja, omejevanja prebivalstva in splošna pavperizacija, ki je nastala v okviru kmečke skupnosti Alžirije, tehnika preživetja, ki je bila hkrati tudi oblika upora.¹² Na ta način lahko govori-

12 Daho Djerbal, »L'Évolution de la propriété foncière dans les plaines intérieures de l'Oranie (1850-1920)« Doktorsko delo, Université de Paris VII-Jussieu, 1979.

mo o dvojni zgodovini: o vzpostavitvi kolonialnega kapitalističnega načina proizvodnje in menjave ter vzporednem razvoju sistema združevanja in delitve, tehnik preživetja, katerih cilj se je izogniti popolnemu propadu, revščini in lakoti. Kolonialni sistem je ustvaril nove družbene dejavnike, delavce in zaposlene ter posebne oblike individuacije, hkrati pa tudi skupne in kolektivne oblike, ki so bile vse prej kot nadaljevanje tradicije. Namesto da bi ponavljal kolonialno francosko zgodovinopisje in njegov dualizem modernega ter tradicionalnega, sem poskušal pokazati, da so oblike, ki jih povezujemo s tradicionalnostjo, v resnici plod modernosti. Kmetje, ki so bili soočeni z odtujitvijo in krčenjem kmetijskih zemljišč, potrebnih za preživetje, so začeli med seboj sodelovati ter vzpostavljati kolektivni sistem.

Takšna perspektiva razkriva dve zgodovini: zgodovino kolonialnega sistema in zgodovino njegovega protisistema. Tovrstna nova raziskovalna področja se več ne ujemajo s kolonialnim zgodovinopisjem in njegovo semantiko. Transverzalni in transdisciplinarni pristopi so v tem primeru bistveni, saj je treba na področjih antropologije, filozofije in sociologije iskati tisto, kar tradicionalno zgodovinopisje v svoji akademski specializaciji ne ponudi ali v svojem jeziku in besedišču izkrivlja.

Aktualna vprašanja

Zadnja desetletja, zlasti devetdeseta, so bila tragična. Alžirijo so prizadeli družbeni in politični pretresi, ki so bili tako močni, da se je včasih zdelo, kakor da se bo drago kupljeno poslopje suverene nacionalne države zrušilo.

Sadd Chikhi, filozof in sociolog družbenih gibanj, je bil med prvimi, ki so dojeli obseg krize, ki se je prvič začela nakazovati oktobra 1988: »Ko je izbruhnila vstaja oktobra 1988, je država v celoti razpadla. Družba ni imela kompasa, družbeni odnosi so se zlomili, govori politikov in uprave so bili votli, polje družbenih gibanj pa prazno.«¹³ V vozlih teh vrstic, zapisanih v osrčju nevihte, smo s strani naše lastne družbe začutili silo interpelacije. Kako lahko družba oslabi v tolikšni meri in opazuje, kako se njena življenjska tekočina izliva kot iz razbite vaze? Kako lahko organizirane družbene sile oslabijo do te mere, da ne morejo več voditi zgodovinskih sprememb? Ali lahko to zatrtje celotne organizirane opozicije s strani političnega sistema in zavrnitev naslavljanja družbenih konfliktov po institucionalnih kanalih pripišemo temu kolapsu?

Da bi odgovorili na ta vprašanja, je potrebno ponovno premisliti vprašan-

¹³ »Algérie, du soulèvement d'octobre 1988 aux contestations sociales des travailleurs«, *Mouvement social et modernité, Hommage e Sadd Chikhi*, (Algiers: Editions NAQD/SARP, 2001).

je predmeta, saj se abstrakcija, ki je v osnovi nasprotje med kolektivnim in individualnim, pojavi vedno, kadar poskušamo opredeliti kolektivno zavest. Je zatorej treba znova preučiti fikcijo družbenega subjekta (ali človeškega subjekta), če ne njegove identitete, pa vsaj njegovo zavest, neodvisno od posameznih subjektov, ki ga sestavljajo? Namreč skrita področja družbenega in subjektivnega so tista, ki razkrivajo premik v odnosu do simbolnega. Šele prekinitev družbene vezi kot tudi negacija subjektivnosti vzpostavita možnost za merjenje obsega povzročene škode in tiste škode, ki šele pride.

Zdi se, da smo nekaj let opuščali vprašanje »nedokončane prvotne akumulacije« ali »onemogočene tranzicije« v prid branja dejstev, ki priznavajo teleskopiranje ali prepletanje ravni prakse in družbene vesti. Sociologi so prvi poudarili očitno aberacijo teh oblik, sledili so jim zgodovinarji, nato politologi in antropologi. Djillali Liabes je bil prvi, ki je dojel to stanje.¹⁴ Pojem sožitja, prepletanje oblik, značilnih za »sestavljeno družbo«, ga je pripeljal do hipoteze, da je vsak vidik družbe, vsak vidik delovanja družbenih agentov, organiziran v skladu s svojo časovnostjo: logiko, ki je vstopila v razmerje »zunanosti« do drugih logik.

To analitično izhodišče so pred nekaj leti zavzeli tudi politologi. Z Mohamedom Hachemaouijem na čelu so poskušali pokazati, kako je politična igra ujeta v družbeno igro, v kateri sta država in družba strukturno vpeti v klientelizme, različne aparate ter intermediarne skupine.¹⁵ Navsezadnje so si zastavili vprašanje, ali se nismo premikali k subjektu, ki je nosilec spremembe [sujet agent de changement]. Njihovi predlogi, kot sem že omenil, niso vključevali fiktivne družbe-subjekta (ali ljudi-subjekta), ampak model, v katerem so vsa družbena pooblastila prepletena z družbo in vgrajena v državo. To je tisto, na kar sem ciljaj, ko sem govoril o ustvarjanju prostora za reinterpretacijo družbenih dejstev v povezavi s kritičnim pristopom do uveljavljenega znanja.

Prevod Katarina Majerhold

14 Glej La Quête de la rigueur: Hommage à Djillali Liabes (Algiers: Casbah Editions, 2006).

15 Glej »Ouverture, v Naqd« (*Revue d'études et de critique sociale* 19–20 (2004): 7–10).